

УДК 7.741;75.047

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-37>**Олексій ЖАДЕЙКО**

доктор філософії з образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації, Заслужений діяч мистецтв України, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, вул. Лаврська, 9, м. Київ, Україна, 01015

ORCID: 0000-0002-6234-2220

Бібліографічний опис статті: Жадейко, О. (2025). Сакральна архітектура України у творчості Юрія Химича. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 256–262, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-37>

САКРАЛЬНА АРХІТЕКТУРА УКРАЇНИ У ТВОРЧОСТІ ЮРІЯ ХИМИЧА

Предметом наукового інтересу статті є творчий доробок українського архітектора, живописця, графіка, педагога Юрія Химича. **Мета статті** – актуалізувати творчий спадок Ю. Химича, акцентувавши увагу на його архітектурному пейзажі, зокрема на сакральній архітектурі України. **Методологічна база роботи** ґрунтується на синтезі хронологічного, іконографічного, біографічного, компаративного методів дослідження, що своїм інструментарієм допомагають всебічно охарактеризувати загальний спадок митця, акцентувавши увагу на його амплуа як архітектора, який на папері відтворює архітектурні перлини України, перетворившись на хроніста, популяризатора вітчизняної архітектури. **Наукова новизна** розвідки полягає в тому, щоб актуалізувати роль творчості Ю. Химича як популяризатора українського архітектурного спадку, що досягав своєї мети засобами живопису, пригорнути увагу до саме сакральних споруд у живописному спадку митця, зображення яких за часів радянської влади потребувало належної сміливості та твердості духу. **Висновки.** Стаття має завданням не тільки вкотре звернутися до творчості митця універсального таланту, Юрія Химича, який гарно відомий у багатьох країнах. Основною тематичною лінією цієї розвідки є архітектурний пейзаж як засіб популяризації сакральної архітектури України, яка в часи творчості митця була за лаштунками уваги через ідеологічне підґрунтя епохи, в якій починав творити художник, через що потребувала особливого висвітлення. Творчість Ю. Химича позиціонована як метод дослідження образності архітектурних споруд України, перетворення їх на маркери міст, дзеркало духовного розвитку народу. Акцентована роль архітектурної освіти митця для грамотного відображення образності архітектурних пейзажів, схарактеризовані основні стилістичні особливості його творчості, в якій виокремлений масив сакральних архітектурних мотивів.

Ключові слова: архітектура, пейзаж, сакральна споруда, Юрій Химич, акварель, гуаш, церква, собор.

Olexiy ZHADEIKO

PhD of Fine art, Decorative Art, Restoration, Honored Doctor of Arts, National Academy of Culture and Arts Management, 9 Lavrska Str., Kyiv, Ukraine, 01015

ORCID: 0000-0002-6234-2220

To cite this article: Zhadeiko, O. (2025). Sakralna arkhitektura Ukrainy u tvorchosti Yuriia Khymycha. [Sacred architecture of Ukraine in the creativity of Yuri Khymych]. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 256–262, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-37>

SACRED ARCHITECTURE OF UKRAINE IN THE CREATIVITY OF YURI KHYMYCH

The subject of scientific interest of the article is the creative work of the Ukrainian architect, painter, graphic artist, and teacher Yuriy Khymych. **The purpose** of the article is to actualize the creative heritage of Yu. Khymych, focusing on his architectural landscape, in particular on the sacred architecture of Ukraine. **The methodological basis** of the work is based on the synthesis of historical, chronological, iconographic, biographical, and comparative research methods, which with their tools help to comprehensively characterize the general heritage of the artist, focusing on his role as an architect who recreates the architectural pearls of Ukraine on paper, turning into a chronicler and popularizer of national architecture. **The scientific novelty** of the investigation lies in actualizing the role of the work of Yu. Khymych as a popularizer of Ukrainian architectural heritage, who achieved his goal through painting, to draw attention to the sacred buildings in the artist's pictorial heritage, the depiction of which during the Soviet era required due courage and fortitude. **Conclusions.** The article aims not only to once again

turn to the work of the artist of universal talent, Yuri Khymych, who is well known in many countries. The main thematic line of this investigation is the architectural landscape as a means of popularizing the sacred architecture of Ukraine, which during the artist's work was behind the scenes of attention due to the ideological background of the era in which the artist began to create, which is why it required special coverage. The work of Yu. Khymych is positioned as a method of researching the imagery of architectural buildings in Ukraine, transforming them into markers of cities, a mirror of the spiritual development of the people. The role of the artist's architectural education for the competent reflection of the imagery of architectural landscapes is emphasized, the main stylistic features of his work are characterized, in which an array of sacred architectural motifs is highlighted.

Key words: architecture, landscape, sacred building, Yuriy Khymych, watercolor, gouache, church, cathedral.

Актуальність проблеми. Українська художня культура періоду військових дій, особливо з початком повномасштабного вторгнення, з 2022 р., перебуває у стані, коли ведеться пошук тем, сюжетів, образів у мистецькій царині, які б могли підтримувати культурне життя, не дали йому згаснути, перейти на дальній план в новоствореній системі цінностей з урахуванням актуальних реалій, викликів часу. До головних проблем доби можна віднести зневіреність людей, які не перший рік перебувають у пекельному полум'ї війни. Навколо триває тотальне знищення – в тому числі й великої кількості архітектурних споруд, як складали велику цінність для образу міст, які їх стрімко втрачають. Люди на межі ненависті та страху, сміливості та відчаю. Ними рухає весь комплекс емоцій, які приводять до шаленого супротиву. Але знищення провокує спустошення, в тому числі – емоційне, втрату надії. Тоді людина спрямовує свою увагу на віру, яка підтримує, в цей час особливо актуальним стає слово віри. А значить, шлях людини – до храму. Тому саме в ці часи, коли Україна перебуває у пекельному полум'ї війни, нового значення набуває творчість архітектора, живописця, графіка, педагога Юрія Химича (1928–2003 рр.). Цей митець є, можна сказати, універсальною особистістю – він синтезував у собі талант художника і свого роду хроніста, що документує архітектурний спадок, зберігає його для майбутнього, убезпечуючи від зникнення. Особливий акцент варто поставити на тому, що серед усіх мотивів творчості Ю. Химича одним з домінуючих став саме мотив сакральної архітектури, а сьогодні як ніколи потребує звернення до храму, до символу віри, притулку і персоніфікованого спасіння. Це і дає своєю творчістю художник, спадок якого у світлі нинішніх реалій підлягає переосмисленню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Не дивлячись на те, що митець є доволі зна-

ним навіть за межами України, його творчість не підлягала комплексному мистецтвознавчому аналізу, а окремі вектори діяльності майже не висвітлені. Діяльність Ю. Химича висвітлена ще доволі фрагментарно, можемо спиратися на окремі статті біографічного характеру (Бондаренко, 2013; Вечерський, 2023; Химич, 2008; Шапіро, 2014; Щербак, 2003), які дають стислий екскурс у біографію майстра, виокремлюють етапи формування його індивідуальної манери. Немало джерел про творчість художника є російськомовними, тому можна говорити про брак досліджень про нього і в цьому розрізі – передусім україномовних. Є низка енциклопедичних статей про Ю. Химича, які лише констатують факти, але не містять всебічної оцінки творчості, як і численні рецензії на його виставки, що проводилися в Будапешті, Києві, Кишиневі, Львові, Москві, Новгороді, Нью-Йорку, Харкові (Соборна Україна, 2022; Стародавній Чернігів, 2023, ін.). Поодинокими поки що можна назвати розвідки суто наукового характеру, що присвячені більш глибокому аналізу окремих художніх проблем, пов'язаних із творчістю художника, як, наприклад, ролі пленеру в творчості митця (Бражник, 2023). Тому **мета статті** – актуалізувати творчий спадок Ю. Химича, акцентувавши увагу на його архітектурному пейзажі, зокрема на сакральній архітектурі України, в першу чергу – на матеріалі київських сакральних архітектурних мотивів.

Виклад основного матеріалу. Впродовж свого життя Юрій Химич пробував себе і як науковець, і як живописець, і як графік. Завершивши навчання в Київському будівельному інституті, він став архітектором, і саме це давалося взнаки в усіх інших сферах його мистецької діяльності. Ю. Химич став універсальним майстром – усе життя він писав аквареллю та переважно гуашшю, залишивши по собі величезну галерею творів, передусім – пейза-

жив. Але його архітектурна «виучка», вміння будувати форму, здібності конструктивно мислити та структурувати роблять його живописні роботи надзвичайно продуманими, виваженими з точки зору побудови форми, організації простору. Ю. Химич був і прекрасним «композитором», прораховуючи всі особливості композиційної побудови кожного твору. Манера, яка стала його візитівкою, робить його твори впізнаваними, нерозривно пов'язана з архітектурною освітою, знанням архітектури, розумінням ролі конструкції, значення ритму, тяжінням до геометризму та певної лаконічності, якщо не скупості, в колористичних рішеннях. Усе це лежить у площині архітектурної школи майстра. У своєму живописі він передусім був архітектором. І, звісно, його суть архітектора далася взнати і у виборі сюжетів, з якими художник пов'язав свою творчу активність. Починаючи з періоду художнього становлення, Ю. Химич створював пейзажі, але лівова частка його спадку – це архітектурні мотиви. Він залишався архітектором не лише в манері, підході до конструкції форми, до організації простору, до композиції, але і у виборі сюжетики. У величезній кількості творів митця є кілька блоків, які можна виокремити, кожний із яких був пов'язаний із знаковим для біографії художника місцем. Це види Кам'янця, Києва, Львова, Криму, Кавказу, Прибалтики, Білорусі. Він старанно документував, відтворював сотні відвіданих місць, але при цьому реалістичною його манеру можна назвати реалістичною лише відносно ранніх років, коли художник писав аквареллю, більшою мірою в легкій, часто ескізній манері («Видубицький монастир», «Софія», обидві – 1958 р., акварель). Його аркуші ніколи не були кричущими колористично, живопис був артистично-інтелігентним у палітрі, пастельним і м'яким. Але уже з 1959–60 рр. Ю. Химич переходить переважно на гуаш, віддавши їй пальму першості до кінця свого творчого життя. Змінилася і манера митця – його роботи перетворилися на декоративні аркуші, з важливою роллю міцного чорного кольору, домінуючою роллю плями, локального кольору, насиченого і гучного. Така метаморфоза, еволюція стилю художника лише ще раз змушує згадати – це твори архітектора, який прекрасно знається на вітражі. Кожен такий аркуш – це вітраж засобами паперу та гуаші. Були тут і від-

голоски впливу Рериха, Кузнецова, Сар'яна, і знання середньовічного, особливо німецького, вітражу, що прийшло на зміну впливу імпресіонізму. Але ще в акварелях, які сотнями народжувалися присвятою багатьом містам, викристалізовується один з найголовніших мотивів, який червоною ниткою проходив через творчість Ю. Химича, – сакральна архітектура. Звісно, було б достатньо, щоб надати цим роботам енциклопедичного значення, уже того, що вони є документом, відтворенням архітектурного спадку, який дозволяє закарбувати в пам'яті подекуди вже втрачене, тому і є хронікою часів, історичним документом. Але є ще один дуже важливий фактор, який змушує подивитися через іншу призму на і так визнаного митця. В архітектурних мотивах Ю. Химича класифікація за географічною ознакою не є єдино можливою. Всередині кожного корпусу робіт (Київ, Львів, Судак, Чернігів тощо), який перетворює творчий доробок митця на енциклопедію архітектури, є ще видова класифікація, і дуже значна частина творів – це сакральна архітектура. Звісно, в архітектурних мотивах митця можна знайти і мотиви фортець, вуличок, звичайні індустриальні мотиви, але головним об'єктом залишалися храми, монастирі. І на цьому варто поставити особливий акцент, оскільки мотив сакральної архітектури є дуже складним для розвитку у період становлення манери, індивідуального творчого методу митця. Кінець 1950–1980-і рр. – який період можна назвати менш вдалим, ніж цей, для роботи зі сферою сакрального? Художник працював за часів радянської влади. Церква як інституція взагалі була поза увагою сильних світу цього. Не можна забувати про це, що ранні аркуші Ю. Химича створювалися лише років через двадцять після глобальної руйнації храмів, знищення сотень монастирів, церковних споруд. Боротьба з вірою, з «опіумом для народу», релігією, мала призвести до повного зневірення, «знелюднення», якщо б не деяке послаблення за доби «шестидесятників». Складні політичні умови цих часів диктували для митців рідкі звернення до сфери сакрального, храм як такий не мав приваблювати ні як місце, де можна знайти порятунк, ні як культурна цінність. Але з-під пензля Ю. Химича вийшли сотні аркушів саме з зображенням храмів – це своєрідна алея слави храмової архітектури. Звичайно, він

малював, писав архітектуру різних країн, міст, відтворюючи колорит міста, народжуючи його портрет, образ, відшукуючи найхарактерніше. Але окремим блоком були сакральні пам'ятки України. Відтворювати храми в 50–70-і рр. XX ст. – справа далеко не безпечна, для цього треба було мати не лише віру в душі, але й сміливість, відчуття власної гідності, розуміння істинних цінностей. Художник, закінчивши аспірантуру, так і не захистив свою дисертацію, – всі сили були покладені на творчість. Це дало поштовх для народження десятків архітектурних мотивів Ю. Химича з сакральною лінією, з яких більшість – київські. Від акварелей 1959 р. з інтер'єрами Софії Київської (рис. 1–2) він поступово переходить до гуаші, якою фіксує на папері храми, монастирі у своїй декоративно-вітражній манері. У творчому спадку художника є чимало інтер'єрів, відтворених і аквареллю, і гуашшю, і екстер'єрів, він досліджує храмовий організм в усіх варіаціях. Не дивлячись на легкий характер манери акварельного живопису ранніх років, інтер'єри абсолютно впізнавані, передані чітко, точно, хоча легко і свіжо.

Софія Київська не раз ставала об'єктом дослідження архітектурного ока митця. Уже гуашшю він передавав її в 1960 р., наче документуючи з різних боків, у різних ракурсах, то спостерігаючи з дзвіниці (рис. 3), то дивлячись із південно-східного боку, з цікавої точки огляду («Софія Київська. Вигляд із південно-східного боку», папір, гуаш, 1960 р.), то милуючись храмом у сутінках, експериментуючи з освітленням («Софія Київська, папір, гуаш, 1966 р., два варіанти з різних ракурсів»), намагаючись передати всю велич споруди («Храм святої Софії», папір, гуаш, 1964 р.). Цікаво для розуміння трансформації манери митця бачити його повернення в 1968 р. в інтер'єри храму св. Софії уже з гуашшю, – експеримент дослідження внутрішнього простору сакральної споруди повторився через десять років, але вже в іншій техніці («Софія Київська. Інтер'єр центральної нави з боку іконостасу», «Софія Київська. Інтер'єр із мозаїкою «Архангел Гавриїл», обидві – папір, гуаш, 1968 р.).

Але свята Софія приваблювала митця і пізніше – можна побачити написані гуашшю

Рис. 1–2. Химич Ю. Інтер'єри Софії Київської. Папір, акварель. 1959 р.

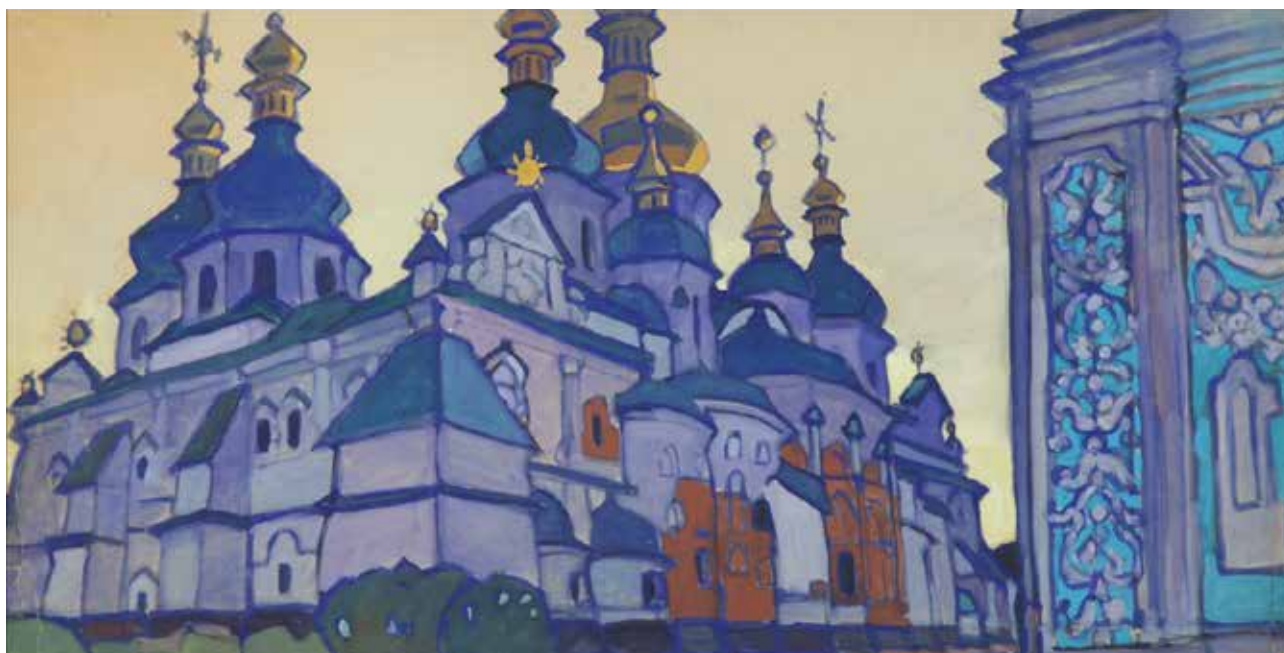

Рис. 3. Химич Ю. «Софія. Вигляд із дзвіниці». Папір, гуаш. 1960 р.

інтер'єри і зовнішній вигляд із різних точок огляду і в 1990-х рр. («Софія Київська. Інтер'єр північної вежі», «Брама Заборовського», обидві – папір, гуаш, 1991 р.; «Засніжені нави. Свята Софія», «Морозний вечір. Софія Київська», обидві – папір, гуаш, 1992 р.). Цікаво, що в пізніх аркушах художник експериментує не лише з ракурсами і освітленням, а звертається до зимового стану пам'яток, прикрашених сніжними шатами. Він досліджує храмовий комплекс майже впродовж всього життя.

Ще одна святиня українців світового значення, Києво-Печерська лавра, також знайшла місце в хроніках сакральних споруд Ю. Химича і пригортала увагу теж багато років. Його творча спадщина вміщувала чимало зображень і цього грандіозного комплексу: «Ковнірівський корпус. Києво-Печерська лавра» (папір, гуаш, 1970 р.); «Останній сніг (Києво-Печерська лавра)», «Розлив Дніпра» (Києво-Печерська лавра)» (обидві – папір, гуаш, 1975 р.); «Дорога до Успенського собору (аркбутан)» (папір, гуаш, 1978 р., рис. 4), «Лавра навесні», «Дзвіниця дальніх печер», «Руїни Успенського собору» (всі – папір, гуаш, 1980 р.), «аркуші вже 1990-х рр. («Дзвіниця Ближніх і Дальніх печер (Київська лавра)», папір, гуаш, 1993 р.; «Дзвіниця Дальніх печер», папір, гуаш, 1996 р.) ін.

Багато й інших церковних перлин знаходили собі місце на аркушах Ю. Химича: Флорівський

монастир («Давні дивізія. За стіною Флорівського монастиря», папір, гуаш, 1979 р.), Кирилівська церква («Церква Кирила (Київ)», папір, гуаш, 1980 р.), Андріївська церква («Тривожне небо», папір, гуаш, 1980 р.), ін. Цікавим є ком-

Рис. 4. Химич Ю. «Дорога до Успенського собору (аркбутан)». Папір, гуаш, 1978 р.

позиційний хід, завдяки якому автор дозволяє глядачеві бачити і забудову вулички, і храм на дальньому плані – Андріївську церкву, як ту мерехтливую мету, до якої все життя наближається людина, маючи перед собою мету, мрію. Цей композиційний прийом цікаво дався взнаки в триптиху 1985 р., який митець знову пише аквареллю, – «Київ взимку». Аркуші триптиху, як і чимало інших робіт, мають яскраво виражений вертикальний формат, який стає затребуваним у автора особливо з 1970-х-80х рр., що дає можливість побудувати цікаву композицію, підкресливши вертикалі споруд, їх домінуючі ритмічні напрямки. Формат грає на архітектоніку, автор часто експлуатує його можливості.

Висновки. Юрій Химич залишив не одну сотню аркушів, переважно акварельних і гуашевих, на яких втілені святині різних міст України. Звичайно, увагою митець не обійшов і інші країни, особливим колоритом наділені кримські архітектурні пейзажі, які на сьогодні мають для українського глядача особливе значення. Але саме його «сакральна україніка» особливо важлива на сьогодні. І не лише тому, що ці аркуші

(Київ, Кам'янець-Подільський, Львів, Чернігів, ін.) зафіксували те, чого вже ніколи можна не побачити через знищення, або демонструють той чи інший храм до реставрації. Не дивлячись на декоративну, узагальнюючу манеру митця, схильну до площинності, локальності, певної міри стилізації, його аркуші все одно достатньо точні, щоб сприйматися документом епохи. Але не лише це ставить перед дослідниками задачу продовження висвітлення сакральної архітектури в творчості Ю. Химича. Його творчий шлях сконцентровано, знаково виражений в аркуші, який цілком можна вважати програмним, – «Дорога до Успенського собору (аркбутан)». Життя Митця і є дорогою до Храму, яку втілює своїми творами Юрій Химич. І їх висвітлення, дослідження, споглядання знаходить перегук із Дорогою до Храму глядача. Тому архітектурний спадок України, культову архітектуру у відтворенні засобами живопису Юрія Химича, варто ставити в центр уваги і надалі, особливо зараз, коли український глядач знову так потребує духовної сили, яку знайти легше за все саме Дорогою до Храму.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондаренко Р. Химич Юрій Іванович. *Енциклопедія історії України*: у 10 т. Київ: Наукова думка, 2013. Т. 10: Т-Я. С. 382.
2. Бражник О. Вплив творчої особистості на результати професійного та академічного живописного пленеру. *Мистецтвознавчі записки*: зб. наук. пр. 2023. Вип. 43. С. 33–38.
3. Вечерський В. Химич, Юрій Іванович. *Велика українська енциклопедія*. URL: <https://vue.gov.ua/> (дата звернення: 15.02.2025).
4. Соборна Україна мовою архітектурного пейзажу. *Кримська світлиця*. 2023. №29. URL: <https://salo.li/a2fB4b0> (дата звернення: 15.02.2025).
5. Стародавній Чернігів на картинах Юрія Химича – неперевершеного майстра архітектурного пейзажу. 2022. URL: <https://salo.li/33c2641> (дата звернення: 16.02.2025).
6. Україна соборна. Юрій Химич. *Музей книги і друкарства України*. 2023. URL: <https://salo.li/981A6f3> (дата звернення: 15.02.2025).
7. Химич Юрій Іванович. Українська академія мистецтва. Спеціальний випуск. Професори НАОМА (1917–2007). Київ: НАОМА, 2008. С. 187–188.
8. Шапіро О. Genius loci Юрія Химича. *День*. 2014. № 27. URL: <https://salo.li/196AcfB> (дата звернення: 16.02.2025).
9. Щербак В. Співець краси нетлінної (Пам'яті Ю. Химича). *Українська академія мистецтва*. 2003. Вип. 10. С. 28–282.
10. Юрій Химич. *Бібліотека українського мистецтва*. URL: <https://salo.li/3F2331C> (дата звернення: 15.02.2025).

REFERENCES:

1. Bondarenko, R. Khymych Yurii Ivanovych [Khymych Yurii Ivanovych] (2013). *Entsyklopediia istorii Ukrainy*: u 10 t. Kyiv: Naukova dumka, 10: T-Ya, 382 [in Ukrainian].
2. Brazhnik, O. (2023). Vplyv tvorchoyi osobystosti na rezul'taty profesynnoho ta akademichnoho zhyvopysnoho pleneru [Influence of Creative Personality on the Results of Professional and Academic Plein Air]. *Mystetstvoznavchi zapysky*: zb. nauk. pr., 43, 33–38 [in Ukrainian].

3. Vechers'kyi, V. Khymych, Yuriy Ivanovych [Khymych Yuriy Ivanovych]. *Velyka ukrayins'ka entsyklopediya*. Retrieved from: <https://vue.gov.ua/> [in Ukrainian].
4. Soborna Ukrayina movoyu arkhitekturnoho peyzazhu [Cathedral Ukraine in the language of architectural landscape.] (2023). *Kryms'ka svitlytsya*. 29. Retrieved from: <https://salo.li/a2fB4b0> [in Ukrainian].
5. Starodavniy Chernihiv na kartynakh Yuriya Khymycha – neperevershenoho maystra arkhitekturnoho peyzazhu [Ancient Chernihiv in the paintings of Yuri Khymych, an unsurpassed master of architectural landscape] (2022). Retrieved from: <https://salo.li/33c2641> [in Ukrainian].
6. Ukrayina soborna. Yuriy Khymych [United Ukraine. Yuriy Khymych] (2023). *Muzey knyhy i drukarstva Ukrayiny*. Retrieved from: <https://salo.li/981A6f3> [in Ukrainian].
7. Khymych Yuriy Ivanovych [Khymych Yuriy Ivanovych] (2008). *Ukrayins'ka akademiya mystetstva*. Spetsial'nyy vypusk. Profesory NAOMA (1917–2007). Kyiv: NAOMA, 187–188 [in Ukrainian].
8. Shapiro, O. (2014). Genius loci Yuriya Khymycha [Genius loci of Yuri Khymich]. *Den'*. 27. Retrieved from: <https://salo.li/196AcfB> [in Ukrainian].
9. Shcherbak, V. (2003). Spivets' krasny netlinnoyi (Pam'yati YU. Khymycha) [Singer of imperishable beauty (In memory of Yu. Khymych)]. *Ukrayins'ka akademiya mystetstva*. 10, 28–282 [in Ukrainian].
10. Yuriy Khymych. Biblioteka ukrayins'koho mystetstva [Yuriy Khymych. Library of Ukrainian Art]. Retrieved from: <https://salo.li/3F2331C> [in Ukrainian].